

האם אנחנו יודעים לבקש מחילה?

הלכות פיוס ובקשת מחילה עם הדרכה מעשית [תדפיס מקונטרס הריני מוחל]

בקשה: חלק מהדברים דלקמן אפשר שיראו כחידושים [ואפילו חידושים גדולים] ולכן נבקש מהקורא הנכבד לא למהר לשפוט קודם בדיקה בגוף הקונטרס שם מבוארים מקורותיהם הנאמנים בס"ד. הסכמות ומכתבי ברכה מהרבנים הגאונים שליט"א נדפסו בקונטרס מעשה התשובה.

דיני הפיוס

הנה ידועה חומרת עבירות שבין אדם לחברו שאין יוה"כ ואף יום המיתה מכפרים עד שיפייסנו, וכן מצוי מאוד להכשל בהן¹ כך שכמעט כל אחד נזקק לקיים מצות פיוס כשפגע, והמתבונן בהלכות הפיוס בפרטיהן **למעשה** יעמוד על הקושי המצוי לקיים עיקר דין תורה שבהן. נציע להלן מעיקרי מצות פיוס בהכוונה לקיומם המעשי.

א. על מה צריך לפייס

חיוב הפיוס הוא על התנהגות **שלא כדין** שגרמה פגיעה בגוף או בנפש שאדם **מצטער עליה**, ולכן כל שציער את חברו אפ"י רק בדברים צריך לפייסו, וכן הגונב וגוזל חייב לפייס מלבד השבת הממון, אבל מזיק ממון חברו אם יכול לתקן הנזק בממון די לו בתשלום הנזק, ואם אינו יכול [כגון שאין לו לשלם או שהנזק הוא דבר שא"א לתקנו בממון]² צריך לפייסו [קונטרס, הפיוס ס"א ס"ק א-ב].

גם על פגיעה ברוחניות, בין אם הכשיל את חברו בשגגת עבירה [כגון המטעה חברו בדבר הלכה] וכן אם מנע ממנו קיום מצוה [כגון המבטלו מלימודו או מכוונת תפילות] יש חיוב פיוס³ [שם, ס"ק ג].

ב. על מה אין צריך לפייס

1. החוטא לחבירו אך לא נגרם לו מכך נזק או צער [כגון שסיפר עליו לשה"ר ולא נתקבלו דבריו]⁴ הרי זה כעבירה שבין אדם למקום בלבד שאין צריך לפייס חברו וצריך רק תשובה לשמים [שם, ס"ק א].

2. כל התנהגות **כדין** אפ"י שיודע שגורמת צער לחבירו [כגון לה"ר לתועלת, רב ואב שצערו לצורך חינוך, המוכיח את חברו וכיוצ"ב] מכיון שאין לנפגע היתר להקפיד עליו אינו צריך לפייסו⁵ [שם, ס"ק ב].

3. גם התנהגות האסורה מן הדין מחמת שגורמת צער לחבירו, מ"מ אם נעשתה **בשגגה** מבלי שידע שמצער [כגון המתעטף בטלית ולמרות שהשגיח שלא להצליף בחבירו פגע בו,

¹ ב"ב קסה: רובן בגזל וכולן באבק לה"ר, ובתפילה זכה [לבעל החיי אדם] "ולחיות שידעתי שכמעט אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא בבין אדם לחבירו בממון או בגופו במעשה או בדבור פה".

² כגון שמזיק באופן שאי אפשר לידע כמה ממון הפסידו [ראה דוגמאות בקונטרס בפרק הפיוס הע' 6] או מזיק חפצים אישיים כתמונות משפחתיות וכיו"ב.

³ אכן אם היה הנכשל מזיד בדבר או שהיה בידו למנוע הפסד המצוה הרי שנעשה בכך אחראי על הדבר ואין המכשילו חייב לפייסו.

⁴ וכן הנוטר או שונא לחבירו מבלי שהלה הרגיש, המחסיר בכבוד ומורא הוריו באופן שאינם יודעים מכך ולא נגרם להם צער, הגונב חפץ והשיבו מבלי שידע הבעלים שנגנב, וכל כיוצ"ב.

⁵ אכן אחרי שחבירו מקפיד עליו, מידת חסידות לפייסו, ובעיוה"כ י"א שהוא אף חיוב כדי שיהא לב ישראל שלם אחד עם חברו ביוה"כ.

השואל את חבריו שאלה בפני אחרים מבלי לדעת שמתבייש בכך וכיוצ"ב] אין לנפגע זכות להקפיד עליו ואינו חייב לפייסו.

אכן צריך להתנצל בפניו להראות לו שמצטער על הצער שגרם לו, ובנסיבות שאין ברור לנפגע שנעשה הדבר שלא בכוונה צריך עוד להבהיר לו שלא התכוון לכך חלילה.

אבל אם **פשע** בגרמת צער זו [כגון שהתעטף בטלית מבלי להשגיח שלא יצליף באחרים וכיוצ"ב⁶], וכ"ש אם עשה מעשה **מתוך ידיעה** שיגרום צער לחבירו, אע"פ שלא רצה לצערו [כגון המרעיש בביתו בשעה שיודע שהשכנים ישנים, העוקף מקום בתור, החוסם מקום חניה וכיוצ"ב] מחוייב הוא לפייסו פיוס גמור כדין המזיד [שם, ס"ק ג].

ג. את מי צריך לפייס

המצער קטן חייב לפייסו, וי"א דלא מהני מחילתו, ולכן יפייסו ויבקש מחילתו לאלתר וכשיגדל ישוב ויבקש מחילתו, ואפשר שבכה"ג שפייסו בקטנותו יכול לסמוך על כך שימחל ממילא בגדלותו באמירת תפילה זכה וקרי"ש שעל המיטה [ס"ג ס"ק א'].
הפוגע בקטן

בעיה"כ נוהגים לבקש מחילה אף ממי שלא יודע שפגע בו שמא פגע, ובפרט יש לבקש מחילה מאביו ואמו ואשתו שמצוי שציערם [שם, ס"ק ב].
בקשת מחילה עיו"כ על הספק

הפוגע בחבירו ויודע שכבר מחל לו באמת קודם שפייסו, מן הדין הוי מחילה ומתכפר וא"צ עוד לפייסו, ומ"מ נראה דמעלה היא שיפייסו [שם, ס"ק ג].
בקשת מחילה ממי שמחל בעצמו

פגיעה ישנה, גם אם חלפו עליה שנים רבות והפוגע רואה שהנפגע מתנהג עימו כרגיל כמי שאינו מקפיד- נראה שמ"מ יש לחוש דצריך לפייסו⁷ זולת בפגיעות קלות שדרך העולם למחול עליהן ממילא [שם, ס"ק ד].
בקשת מחילה לאחר שנים רבות

ד. גילוי החטא [בחטא שאינו ידוע לנפגע]

הפוגע בחבירו וחבירו אינו יודע עדיין כלל מהפגיעה [כגון שקלקל לו שידוך, הצעת עבודה, קבלה למקום לימודים, וחבירו חושב שהיה רק משום חוסר התאמה או איזו סיבה טבעית] נחלקו בזה רבותינו. להגרי"ס אין לגלות הפגיעה לחבירו דאין היתר לצער חבירו ע"מ להשיג כפרה, ולדבריו י"א דמכל מקום יבקש מחילה באופן כללי בלשון אם פגעת בדך⁸, ואילו להמקור חיים והח"ח צריך לגלות, ונראה לכאוי שהסומך עליהם לא הפסיד ויוכל עי"ז לזכות למחילה ולכפרה [הפיוס ס"ה, וראה במילואים א' המקורות והסברות שיש בדין זה].

וישנם אופנים שלא נחלקו בהם :

1. כאשר יש לנפגע אומדנא שגילוי החטא יגרום לנפגע לעבור איסור כגון שישנאהו או ינקום בו או שאר איסורים אזי גם להח"ח אין לגלותו.

2. וכן נראה שבפגיעות קלות המצויות [כהפרעה מועטת בשינה, עקיפת מקום בתור, אבק לה"ר וכיוצ"ב] שבהן אומדנא היא שאם יבקש עליהן מחילה מהנפגע ודאי ימחול לו יכול לסמוך על בקשת מחילה כללית בלי גילוי הפגיעה⁹.

⁶ כגון שקבע פגישה עם חבירו לזמן רחוק שצריך בעבורו תזכורת שלא ישכח והתרשל מלעשותה וחבירו הצטער מכך שלא בא, או שרץ ברה"ר ופגע בחבירו, או שהתקשר בשעה מאוחרת בלילה מבלי לחשוב שיתכן שחבירו כבר ישן, וכיוצ"ב.

⁷ וראה שם הע' 39 הדרכה להתגבר על הקושי המצוי שחושש שמא יתמיה עליו הנפגע וידחהו בביטול.

⁸ ראה מילואים א' הע' 4,5.

⁹ כ"כ בהליכות שלמה [עש"ית פ"ג ס"ה] וטעמו נראה דכשמבקש מחילה בסתם הנפגע נותן דעתו שיתכן שפגע בו הלא באיזו פגיעה קלה ועל דעת זו מוחל.

3. ולאידך גיסא כאשר הנפגע כבר יודע מעצם הפגיעה רק אינו יודע מיהו הפוגע ודרכו להיות תוהה ומצטער לדעת מיהו, הרי שבדרך כלל תהיה לו הקלה בצערו ע"י גילוי זהות החוטא [זולת במקרה שיצטער יותר כגון שהפוגע הוא ממקורביו] ובאופן זה נראה שיסכים הגר"ס שיש לגלותו שהוא החוטא ולבקש מחילתו [שם, ס"ק ב].

ה. בשעת בקשת מחילה על חטא **הידוע לנפגע** צריך לכתחילה לפרט מה שחטא לו [כדי שיתבייש הפוגע יותר כשמזכיר חטאון] ואם יודע שחבירו יתבייש מזה לא יפרט אלא יבקש מחילה בסתם [הפיוס ס"ד].

פירוט חטא הידוע

ו. אין לפייס חבירו בשעת כעסו אלא ימתין עד שישכך כעסו ואז ירצהו¹⁰, ומאידך אין לו להמתין יותר מכך ותיכף כשיוכל יפייסו, ואם אין לו פנאי יכול להמתין עד עיוה"כ שאז מחוייב לתקן הכל [שם, ס"ט].

זמן הפיוס

ז. עיקר הפיוס הוא שהפוגע יראה לנפגע שמכיר ברוע מעשהו ומצטער ומתחרט באמת על שפגע בו, ויבקש ממנו מחילה בלשון תחנונים, ולא כמבקש דבר המגיע לו, שטבע האדם שכשמרגיש את חרסת המבקש וצערו על שפגע בו מתעוררים רחמיו עליו ורוצה שלא יענש, ומשום כך דברי פיוס הנאמרים רק מן השפה ולחוץ אינם מפייעים ואין הנפגע מחוייב למחול אף לאחר ג' פעמים [שם, ס"ו].

עיקר הפיוס

ח. שיעור הפיוס נראה שהוא לפי גודל הפגיעה בחבירו, שאין טבע הנפגע בפגיעה גדולה למחול בפיוס מועט אלא צריך לקבל פיוס רב וזאת יעשה הפוגע הן ע"י ריבוי הבעת חרטתו והן ע"י ריבוי הבעת כניעתו לו והן ע"י ריבוי דברים בבקשת המחילה¹¹.

שיעור הפיוס

יש אופנים נוספים להרבות בפיוס כמו מתנות וריבוי כבוד **אך אין יוצא ידי חובת הפיוס באלו כאשר אין עמם ריצוי דברים**, שאין דרך הנפגע למחול עד שיפיוס ע"י דברי חרטה ובקשת המחילה [שם, ס"ז].

ט. אם לא התפייס בפעם הראשונה, יחזור וילך פעם שניה ושלישית ובכל פעם יקח עמו ג' אנשים ויפייס את חבירו בפניהם, ואם אינו מתפייס בג' פעמים אינו זקוק לו והיינו שמתכפר לו [מלבד מוציא שם רע שאינו מתכפר בכך וראוי לו להמשיך בפיוסים אולי יתפייס], ומ"מ יאמר אח"כ בפני עשרה שביקש ממנו מחילה כדי לפרסם הדבר שלא יחשדוהו שהחסיר בפיוס המחוייב¹².

חזרת הפיוס

ואם הנפגע הוא רבו, אפי' אינו רבו מובהק אלא ששמע ממנו ד"ת, וה"ה אביו או אמו, צריך לילך אפי' אלף פעמים עד שיתפייסו [שם, ס"ח ס"ק א-ב].

ונראה דאת בקשת המחילה הזו יבקש רק בלשון כללית לגמרי כמו "תמחל לי על כל מה שפגעתי בך משך השנה" [ולא יאמר "תמחל לי על מה שדברתי עליך לשון הרע" שבזה כבר מדאיגו ומצערין] וגם את בקשת המחילה הכללית הזו עדיף לדחות לעיוה"כ שאז דרך בני"א לבקש מחילה אף על הספק [לעיל אות ג] דע"י זה תתקבל הבקשה ביתר טבעיות וקלות מבלי לגרום צער. **וכל** דברינו הם בפגיעות שאף שהם קלות מ"מ אדם מקפיד עליהם וצריך לבקש עליהם מחילה אבל ישנם פגיעות קלות יותר שבדרך כלל אין אדם זוכרם כעבור זמן והמחילה עליהם היא ממילא בלי שום בקשת מחילה.

¹⁰ ופעמים בנזק הנמשך והולך כגון שהפוגע ביטל לו שידוך או מקום עבודה, הרי שכל זמן שחבירו לא מצא דבר אחר תמורתו צערו חי בקרבו ונראה דראוי להמתין לשעת כושר לכשימלא חסרונו, והכל לפי הענין.

¹¹ וריבוי זה אפשר לעשותו הן בעצם לשונות הבקשה [כגון אנא, אני מבקש ממך מאד, בכל לשון של בקשה] והן בחוספת טעמים לבקשה [תעשה עימי חסד, עשה למען כבוד אבי, תרחם עלי, וכיו"ב].

¹² וזה מטעם והייתם נקיים, ובמקום שאין חשש שיחשדוהו כגון שלא היתה ידועה הפגיעה או שידוע לכל שפייסו כדבעי א"צ לכך.

לכתחילה לא יחזור על אופן פיוס הראשון אלא ישנה במילות בקשתו ובסגנונו כדי שיעייז
ימצא דרך חדשה לליבו.

וכן לכתחילה יקח כל פעם ג' אנשים אחרים, וכן יתן שיהוי מספיק בין פיוס לפיוס כדי
שיתיישבו דבריו בליבו להרגיע קפידתו, והכל לפי הענין שאם מרגיש שכעת שעת כושר
שואם יחזור ויפציר עכשיו יתקבלו דבריו וכן אם חושש שבעתיד לא יהיה מזומן לו הנפגע
לפייסו שוב לא ימתין. [שם ס"ק ג].

הקושי לפייס כדין

י. להאמור [אות ז'] שהפיוס מצריך את הפוגע להכנע לנפגע ודבר זה קשה בטבע, וביותר
קשה קיום דין הבאת ג' אנשים לבקשת המחילה, יש לכל אדם ללמוד עד כמה עליו
להוסיף משנה זהירות שלא לפגוע בחבירו אחרי שרפואת פגיעה זו היא קשה [מלבד עצם
איסור התורה שבדבר]. וכן מי שכבר נזקק לפייס כמה צריך להיות זהיר להראות
אמיתות חרטתו וצערו וכניעתו לנפגע כדי שיזכה כבר בתחילת פיוסו למחילה גמורה ולא
יתחייב בדין לבא שוב עם ג' אנשים שהוא לעיכובא¹³ [שם ס"ק י].

זהירות מהטעיית
היצר

יא. טבע האדם שכשיש לו ויכוח עם חבירו אינו רואה חובה לעצמו [ואף כאשר הצדק
עימו לא הותר לו על פי רוב לריב עם חבירו אלא יש לו לתובעו לדין תורה] ולכן כל אדם
היודע שחבירו מקפיד עליו ראוי לו לבדוק עצמו ולחקור אם כל מעשיו שגרמו לקפידת
חבירו נעשו ע"פ דין תורה. ואפי' אם ימצא שכל מעשיו נעשו כדין מ"מ בעיוה"כ נכון וי"א
אף חייב לפייס את חבירו כדי שיהא לב כל ישראל שלם זה עם זה [שם ס"ק יא].

הערות והארות יתקבלו בברכה במייל m.hatshuva@gmail.com ובפקס 03-6785001 ובטל' 052-7119031. כמו
כן בעזה"י יהיה ניתן לקבל מענה לשאלות.

ניתן להשיג במייל הנ"ל את הקונטרסים:

- מעשה התשובה- בהירות במצות התשובה
- הריני מוחל- בהירות במצות פיוס ומחילה
- דרך תשובה לנשים ונערות- הקבלה לעתיד עפ"י דברי הגר"י סלנטר [גם באנגלית]
- לפני השם תטהרו- בהירות בעבודתנו ביום הכיפורים

ניתן לקנות את כל הקונטרסים במקומות הבאים:

המחיר [מסובסד]: מעשה התשובה-5 ₪, הריני מוחל-4 ₪,
דרך תשובה לנשים-3 ₪, לפני השם תטהרו- 3 ₪

בני ברק

ביהכנ"ס נחלת משה, רח' הרב מלצר 36

ירושלים

גבעת שאול, משפ' הורן רח' כתב סופר 18 טל' 026523199

ישיבת מיר, הרב בצלאל טרוביץ טל' 0533165655

רמות, אונגוור 806 דירה 10 משפ' רוט 02-5868302, 0527664232

קרית ספר

ביהכנ"ס קהילת משך חכמה [ע"י 053-315-2441]

בית שמש

הקרית החרדית, משפ' ברוכמן רח' אור שמח 8 דירה 7 טל' 0504117824

רכסים

גבעה ב, רח' הנרקיסים 36 דירה 8 משפ' רוטשילד פל' 052-716-6896

¹³ ומי שחבירו לא התפייס לו בראשונה ומרגיש שאינו מסוגל להביא ג' אנשים יעוין משי"כ שם בהעי' 81.